

Rıdvan Akar: 6-7 Eylül'ün soruları

Posted on 07/09/2020

Yine bir Eylül ayı ve yine toplumsal hafızanın unut(tur)ulan bir anmasının yıldönümü... Yıldönümlerinde yubarlanmayan rakamlar önemlidir. Bu yıl 6-7 Eylül vandalizmi açısından da öyle bir yıl. 65. defa 6-7 Eylül yeniden anımsanacak ve bir kez daha “hem de İstanbul’da” nidalarıyla karşılanacak. “Hem de İstanbul’da” önemli. Zira bu olaylardan 21 yıl önce benzeri ve daha mikro düzeydeki provası, 1934 Trakya’ında Yahudilere karşı uygulanmış ve unutulmuş gitmişti. Ancak bir avuç tarihçi ve yazarın çabasıyla o tarih arkeolojisi, kayıt altına alınmıştı.

Oysa 6-7 Eylül 1955’te mızrak çuvala sığmamıştı. Bunun üç nedeni vardı. Birincisi, olayların olduğu tarihte İstanbul’da üç uluslararası kongre/konferans vardı. IMF, İnterpol, Uluslararası Bizans Konferansı ve tıp dünyasından bir eğitim konferansı için yüzlerce katılımcı İstanbul’da bulunuyordu. Olaylara tanıklık ettiler. Anıları ve fotoğraflarıyla ülkelerine geri döndüler. Havaalanında yapılan sıkı aramalarda fotoğraf, film vb. materyale el konularak İstanbul’un yağmalanmasının duyulması engellenmeye çalışıldı. Gerçekten de bu konuda başarılı olunduğunu kabul etmek gerekir. Her ne kadar Paris Match Dergisi’nde kaçırılan fotoğraflarla dünya bu olaydan haberdar olduysa da İstanbul’un yabancı ziyaretçilerinin ellerindeki görsel pek çok fotoğraf ve filmin engellendiği biliniyor. Örneğin, aradan geçen 65 yıla rağmen hala 6-7 Eylül vandalizmini gösteren tek kare film bulunmaması bile manidar değil mi?

ÇÜNKÜ OLAYLAR İSTANBUL’DAYDI

İkincil olarak, “Olay İstanbul’da geçiyordu”. Haliyle o yıllarda yaklaşık 1 milyon 268 bin kişinin yaşadığı şehir, bu vandalizme tanıklık, fail ve -azınlıklarla- dayanışma bağlamında

sürecin bilfiil içindeydi. 6-7 Eylül vandalizmini doktora tezine dönüştüren tarihçi Dilek Güven çalışmasında, -Amerikan Konsolosluğu Raporu'ndan hareketle- saldırılara doğrudan katılanların 100 bin kişiyi bulduğunun altını çiziyordu. [1]

ANLATAN TEK TANIK

Şimdi bu aşamada, 65 yıl sonra, önemli soru şudur: Aradan geçen bunca yıla rağmen, bu 100 bin kişi arasında vicdanı sızlayan, “helallik isteyen” ya da suçluluk duyan birileri neden çıkmadı? Neden hiç itirafta bulunan çıkmadı? Her ne kadar Agos tarafından yapılan söyleşide[2] Mithat Zeki Sancak yağmalara katıldığını kabul etse de büyük bir pişkinlikle o yaşananları şöyle anlatıyordu:

“Aldıklarımı teknenin altındaki mazgala gazeteye sarıp sakladım. Aldıklarımı diyorum ama aslında çaldıklarımı demem lazım, çünkü tekneye gidince yaptığının hırsızlık olduğunu düşündüm. Niye aldım diye biraz pişman oldum. Sabah olunca baktım teknenin biraz ilerisinde bir kese altın, başka bir yerde üç tane beşbiryerde reşat. Aldım onları da...”

Neredeyse elimizdeki tek söyleşi veya tanıklık Sancak'ın “galeyana geldik” diyerek anlattığı ve soruyla bitirdiği o gerekçe her şeyi özetliyordu:

“Baktık insanlar koşuyor. Ortalık karıştı. Duyduk ki Atatürk'ün evine bomba atmışlar. Millet galeyana geldi tabii. Dükkânların camlarını kırıp içerde ne var ne yok alıyorlardı. Polisler de vardı, ‘Kırın, saldırın!’ diye bağıryorlardı. Biz de katıldık, napalım?”

Ya geri kalan 99.999 kişi? Onların anlatacakları hiçbir zaman ortaya çıkmadı. İstanbul adeta “cürüm dayanışmasıyla”, suskunluk perdesine bürünmüştü. Böylesine kolektif bir suçun aradan geçen 65 yılda hala esrarını korumasında sadece “derin devletin” değil, o ortak hafızanın da rolü vardı.

SIYASETİN PARÇASI

Gelelim üçüncü nedene... 6-7 Eylül Olayları iki şekilde siyasetin mütemmim cüzüne dönüştürülmüştü. Bunun ilki, olayların hemen ardından ülkenin önde gelen 45 yazar, sanatçı, sosyalist, ilerici ve işçilerinin “bu komünist provakasyonun müsebbibi” olarak tutuklanması[3] ve olaylara doğrudan karıştığı ve liderlik ettiği bilinen Kıbrıs Türktür Cemiyeti vb. örgütlerin yöneticilerinden çok daha fazla hapiste kalmalarıydı. İkincisi ise aslında olayın “tertıp” olduğunun itirafıydı. İtirafıta bulunan 6-7 Eylül Olayları sırasında iktidarda bulunan Demokrat Parti’nin üç kurucu isminden biri olan Fuad Köprülü olunca, 1960 Cuntası’nın ekmeğine yağ sürmüş ve Celal Bayar ve Adnan Menderes, Yassıada’da 6-7 Eylül Olayları’nı düzenlemek suçlamasıyla yargılanmış ve Menderes, Dışişleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu ve dönemin İzmir Valisi ile İstanbul Emniyet Müdürü hüküm giymişti.

6-7 Eylül’ün “siyasileşmesi” ile tartışmanın seyri ve hacminin genişlediğini kabul etmek gerekir. Ancak Yassıada Duruşmaları’nın ortaya koyduğu bazı gerçeklerle alınan mahkumiyet kararları arasındaki yaman çelişkiyi 65 yıl geçse de unutmamak gerekir.

YASSIADA DURUŞMALARI

6-7 Eylül Olayları sürecinde bilinmeyenlerin yanıtlarına Yassıada Duruşmaları da ulaşamadı. Belki de ulaşmak istenilmedi. Örneğin, olayların fitilini ateşlediği iddia edilen Atatürk’ün evine bomba atılmasının failleri olarak Yunan makamlarınca tutuklanan Oktay Engin ve kavas Hasan Uçar, Yassıada Duruşmaları’ndan beraat etti. Yunan makamları tarafından iletilen Hasan Uçar’ın itirafnamesi “kız meselesindeki husumete” indirgendi. Oktay Engin’e 8 farklı Türk devletine ait kurumun burs vermesi ve bomba sonrası Türkiye’ye gelerek, emniyet, MİT’te çalışmış olması ve nihayet Susurluk sanıklarına Nevşehir Valiliği’nden kırmızı pasaport verildiği sırada bu ilin valisi sıfatına sahip olması bütünüyle “tesadüftü.” Devlet DP’lileri yargılarken, kendi derinliğinin sırlarını korumuştular.

KIBRIS TÜRKTÜR CEMİYETİ

Kıbrıs Türktür Cemiyeti (KTC) bilfiil olayların bizzat içinde ve dahi tertipçisi konumundaydı. Saldırı öncesi saldırganların Rumlara ait evlere yönlendirilmesi için ellerinde listeler bulunan DP ve KTC mensupları, sadece üç ay hapiste kaldıktan sonra salıverilmişti. Bu derneğin hapisteki yöneticilerinin yanlarına MAH (Bugünkü ismiyle MİT) bir elemanını yerleştirerek, aralarındaki yaptıkları konuşmaları dinliyordu. Sonraları KTC'nin Genel Sekreteri Kamil Önal'ın da MAH (MİT) üyesi olduğu ortaya çıkacaktı. 6-7 Eylül'de Atatürk'ün evine bomba atıldığına ilişkin İstanbul Ekspres Gazetesi'ne verdiği demeçte, "Mukaddesata el uzatanlara bunu çok pahalıya ödeteceğiz, ödeteceğimizi alenen söylemekte de bir mahzur görmüyoruz" diyecek ancak olaylar sonrası hapislik sürecinde bu defa lise öğrencisi Hurşit Şahsuvar'ı görevlendirecek ve KTC merkezinde kendisine yazılmış bulunan MAH'a ait önemli belgeleri imha etmesini isteyecekti. Çünkü eğer belgeler ele geçerse MAH görevine son verebilirdi. Şahsuvar polis tarafından mühürlenmiş binaya girip kazan dairesinde bu belgeleri imha ettiğini kabul etmişti.[4]

ADALETİN TERAZISI

Olaylarla ilgisi olmayan sosyalistler kopkoyu bir mahkumiyet yaşarken, olaylara katıldığını kabul eden KTC üyelerinden bazıları gündüz cezaevinde kalıp, geceleri salıveriliyordu.

Devam edelim. Olayların Ankara, İstanbul ve İzmir'de aynı saatte başlaması bir tesadüf müydü? Sonraları Yassıada Duruşmaları'nda mahkum edilecek olan İzmir Valisi Kemal Hadımlı'nın İzmir Fuarı'ndaki Yunan Pavyonu önünde birikenlere yerden aldığı bir taşı vermesi ve saldırganlara "İzmir'in yüzünü ağarttınız, teşekkür ederim" deyişi, sadece kişisel bir tasarruf muydu? 6 Eylül günü hiçbir biçimde saldırganlara müdahale etmeyen, tersine Taksim'de saldırganlara molotofu Rum binalarının ikinci katına atmak için yardımcı olan atlı polisler[5] ve bütün o sorumluları -Yassıada Duruşmaları'nda- niçin adaletin terazisi

tartmamıştı?

Yunan kamuoyunda bu süreçte İngiliz Komplosu çokça işlenen bir iddiaydı. Geleneksel Türk-Yunan çekişmesinde mukayeseli bir üstünlük kazanmalarına rağmen neden Yunan makamları İngiliz Komplosu tezini işlemişti? Zira Kıbrıs Sorunu'nda Türk-Yunan ulusları arasındaki dostluğun Atatürk'ün doğduğu evin duvarlarına tebeşirle slogan yazılmasının bile olayları ateşleyebileceğine ilişkin öngörünün 1954 yılına ait olması anlamlıydı. Bu çarpıcı kehanetin ya da "beyin fırtınası"nın kaynağı Atina'daki İngiliz Büyükelçiliği kriptolarıydı. Nitekim 6-7 Eylül Olayları sonrası yapılan değerlendirmede saldırının İngiltere'nin işine yaradığı belirtilecekti.

İKİ SENE SONRA GERÇEKLEŞEN "KEHANET"

6-7 Eylül vandalizmi yanıtlanamayan sorularıyla tarihe mal olmamalıdır. Zira Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin Gladyo'su Özel Harp Dairesi yöneticilerinden Sabri Yirmibeşoğlu, gazeteci Fatih Güllapoğlu'na, 6-7 Eylül olaylarını, "Mükemmel bir özel harp harekâtıydı, amacına da ulaştı" diye anlatacaktı.[6]

Peki amaç ne olabilirdi? İşte bu amaç aslında ta 1944 yılında devlet tarafından oluşturulan bir raporda mevcuttu. CHP 9. Bürosu tarafından oluşturulan Azlık Raporu'nda Rumlarla ilgili bölümde şu kehanette bulunuluyordu:

"İstanbul'da özellikle Rumlara karşı ciddi tedbirler almalıyız. Bu anlamda aslında söylenecek tek bir cümle var. İstanbul'un fethinin 500. yıldönümüne kadar, bu şehirde tek bir Rum kalmamalıdır."[7]

Kehanet 2 yıllık bir gecikmeyle gerçekleştirilmek istenmişti...

[1] Güven, Dilek, “6-7 Eylül Olayları”, Tarih Vakfı Yayınları, 2005, İstanbul, s. 14

[2] Tosun, Funda, “Bir 6-7 Eylül Yağmacısının Portresi”, Agos Gazetesi, 9 Eylül 2001

[3] Dosdoğru, Hulusi, “6-7 Eylül Olayları”, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1993, s. 35

[4] Güven, Dilek, a.g.e. s. 67

[5] Akar, Rıdvan, 6-7 Eylül Belgeseli, Viron Theodopoulos ile söyleşi, 2005

[6] Güllapoğlu, Fatih, “Tanksız Topsuz Harekat”, Tekin Yayınları, İstanbul, 1991, s.104, Yirmibeşoğlu, bu “itirafının” kamuoyunda sıkça gündeme gelmesi sonrası, 6-7 Eylül Olayları’nda Demokrat Parti’nin rolü olmadığı teziyle “ilginç” bir savunma üstlenen 1994’te DP İkinci Genel Başkanlığı’nı üstlenen Mehmet Arif Demirer’e böyle bir şey söylemediği yönünde “sözlü” bir açıklama yapacaktı. Demirer, Mehmet Arif, “6 Eylül 1955, Yassıda 6-7 Eylül Davası, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1995, s.377

[7] Akar, Rıdvan, “Bir Bürokratın Kehaneti ya da Bir Resmi Metinlerin Planlı Türkleştirme Dönemi”, Birikim Dergisi, S. 110, 1998, s.68-75

Kaynak: bianet.org